

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och kommunikation

Kandidatuppsats 15p | Idéhistoria | Höstterminen 2010

Människan i naturen

Om etiska gränsdragningar och djupekologins kritik av
antropocentriska naturuppfattningar

Av: Christian Wigh

Handledare: Bernt Skovdahl

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING

Bakgrund | 1

Syfte, Frågeställning, Metod | 5

Forskningsläge | 7

1. TRE REPRESENTANTER FÖR DJUPEKOLOGIN

1.1 Mellan Wien och Tvergastein – om Arne Naess | 10

1.2 Jordens företräde – om Dave Foreman | 15

1.3 Linkola och ekofascismen | 20

2. Luc Ferrys kritik av djupekologin | 23

3. Sammanfattning och reflektion | 28

Referenser | 30

ABSTRACT

The subject-matter of the following essay is to investigate the relationship between what is commonly called Deep Ecology or Biocentric Philosophy, as articulated by the co-founder of the Deep Ecology Movement, Arne Naess, and later proponents of the biocentric school of environmentalist thought. I contrast Naess' concept of Self-realization as founded in his Ecosophy T to the ideas of american conservationist and co-founder of the radical green movement *Earth First!* Dave Foreman, and to the controversial finnish environmentalist and ecofascist Pentti Linkola's ideological agenda of population-reduction respectively.

According to some critics of the movement, especially the social ecologist Murray Bookchin and French liberal philosopher Luc Ferry, the Deep Ecology ideology is essentially misanthropic and totalitarian in structure. A central idea among deep ecologists is that ecosystems and natural entities have intrinsic value in themselves, even outside a human social context. This idea is thought of among deep ecologists to create a philosophically sound basis for counteracting the environmental global crisis.

Both Bookchin and Ferry argue that this idea reduces the role of human reason and ethics in a fundamental way, especially in relation to questions concerning population-growth control. My aim is to show that the original intention of Arne Naess in his philosophy (*Ekosofi T*) does not resemble either Ferrys focus of critique, neither the controversial statements made by Dave Foreman and Earth First! nor Linkolas population-control agenda.

Keywords: Deep Ecology, antropocentrism, environmental ethics, Arne Naess, Dave Foreman, Earth First!, Pentti Linkola, ecofascism, Luc Ferry, Murray Bookchin

INLEDNING

Bakgrund

Under 1900-talets senare hälft har miljödebatten världen över blivit ett viktigt inslag på den globala politiska arenan. 2009 års klimatkonferens i Köpenhamn visade på globala svårigheter i att uppnå en gemensam klimatpolitik som både utvecklingsländer och ledande industrinationer kunde enas om. De flesta av världens ledande politiker är idag också medvetna om de stora globala miljöproblemen, och att en stundande ekologisk katastrof hotar oss om vi inte upprättar planer för hur vi ska strukturera energi-, mat- och vattentillförseln i framtiden. Rädslan för hur växthuseffekten expanderar och vad det kan få för konsekvenser, inte bara för naturen som sådan utan i förlängningen också för människans liv och överlevnad på jorden, har kommit att definiera en ny sorts imperativ hos många för hur vi bör förhålla oss till naturen och hur vi på bästa sätt kan uppnå en så kallad hållbar utveckling.

Det tycks finnas två generella tendenser i det som har kommit att forma dagens miljöengagemang. Den första, som återfinns hos bland annat G8-konstellationen, definierar och söker lösa miljöproblem utifrån marknadsekonomiska premisser, och tolkar vårt förhållande till naturen utifrån mänskliga behov, och naturresursernas roll för mänskligt välbefinnande i stort. Det andra perspektivet på miljöfrågor finns hos de som i första hand orienterar sin politiska aktivitet mot ekologiska frågor, och ser ekonomiska och sociala lösningar i relation till dessa. Denna tendens återfinns hos europeiska partier som *Die Grüne* i Tyskland eller *Miljöpartiet de Gröna* i Sverige och globala miljörelser som *Greenpeace* och *Earth First!* i USA.

Ett återkommenade tema bland några miljörelser, i synnerhet hos den så kallade djupekologin och den radikala miljörelsen, är att de vill omtolka människans roll i förhållande till naturen. Istället för att i första hand utgå utifrån mänskliga resursbehov vill man omdefiniera naturen värdemässigt; naturen existerar för sin egen skull och inte enbart

som en tillgång för människan. Till detta fogas också frågan om huruvida själva idén om ekonomisk tillväxt i det utbredda konsumtionssamhälle vi lever i, är hållbar ur ett ekologiskt perspektiv.

Den djupekologiska rörelsen var en av de tidigaste miljörörelserna som etablerade sig i akademiska sammanhang, dels som en filosofi och dels som en politisk rörelse. Idag är miljöfrågor en viktig del av världspolitiken, men under 60- och 70-talet var intresset för miljöfrågor fortfarande i många avseenden förknippat med så kallade ”motkulturella” grupperingar. Några exempel är beatförfattaren Gary Snyders utvecklande av den så kallade bioregionalismen i artikeln *Four Changes*, och författaren James Lovelocks teorier om Gaia-hypotesen i boken *Gaia: A New Look at Life on Earth*.

Djupekologin grundades till största delen av den norske filosofen Arne Naess (1912-2009). Naess, tillsammans med den amerikanske filosofen George Sessions, preciserade 1984 djupekologin som en politisk rörelse i artikeln *The Deep-Ecology Platform*. I och med denna artikel fick den radikala miljörörelsen också sin första teoretiskt utarbetade och etablerade form.

Den djupekologiska rörelsens företrädare har en rad olika inspirationskällor. I den skandinaviska djupekologin har man hämtat en viss inspiration från filosofer som Spinoza och Heidegger, medan den amerikanska rörelsen ofta identifierar sig med den transcendentalistiska filosofen David Henry Thoreaus böcker och den tidiga naturskydds rörelsen i USA. Det finns också drag, både hos skandinaviska och amerikanska djupekologer, av buddhistiska och andra religiösa tankegångar. I den amerikanska falangen förekommer också en viss romantisering av den indianska ursprungsbefolkningen, och dess kosmologiska religiösa relation till naturen.¹

Det som i huvudsak kännetecknar den tidiga djupekologiska rörelsen är att dess företrädare har ambitioner att filosofiskt omdefiniera människans relation till biosfären och ontologiska plats däri. Detta sker genom att tillmäta naturen, biosfären, ett egenvärde. Alla entiteter i ekosystemet, levande organismer likaväl som berg och landskap tänks inneha detta. Detta

---

¹ “[...] it seems accurate to say, based on recent scholarship, that the cultures of most primal (hunting/gathering) societies throughout the world were permeated with Nature-oriented religions that expressed the ecocentric perspective. These cosmologies, involving a sacred sense of the Earth and all its inhabitants, helped order their lives and determine their values.” Sessions, George, “The Anthropocentric Detour.” *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (Boston och London 1996), s. 158.

oavsett om de fyller någon funktion för människan eller inte. Djupekologerna vill omdefiniera relationen människan-i-naturen till ett mer totalt relationellt system där alla komponenter i ekosystemen tänks ha ett existensberättigande utifrån sitt egenvärde.

Naess idéer presenterades första gången vid en konferens i Bucharrest 1972 och publicerades senare i skriven form som *The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movement: A Summary*. Hans huvudsakliga publik var då fältarbetande ekologer, och ett av kärnbegreppen i föreläsningen, som sen kom att bli en viktig del av den djupekologiska rörelsen var ”biospherical egalitarianism in principle”² Naess skriver:

The ‘in principle’ clause is inserted because any realistic praxis necessitates some killing, exploitation, and suppression. The ecological field-worker acquires a deep-seated respect, or even veneration, for ways and forms of life. He reaches an understanding from within, a kind of understanding that others reserve for fellow men and for a narrow section of ways and forms of life. To the ecological fieldworker, *the equal right to live and blossom* is an intuitively clear and obvious value axiom.³

Med denna typ av ekologiska jämlikhetstanke kritiserar Naess vad han ser som en alltför antropocentriskt orienterad naturuppfattning, som i förlängningen innebär att människan gör sig till herre över naturen och exploaterar den, utan hänsyn till att naturen kan ha ett värde i sig själv. Termen djupekologi indikerar också att det finns något sådant som en ytlig ekopolitisk rörelse att kontrastera sig emot, och det är precis vad begreppet syftar till:

For deep ecology, there is a core democracy in the biosphere. The shallow ecology movement tends to talk only about resources for humans, whereas in deep ecology we talk about resources for each species.⁴

Felet med den ytliga ekopolitiska rörelsen är alltså enligt Naess att dess företrädare ser på miljöfrågor uteslutande utifrån mänskliga intressen. Den djupekologiska rörelsen vill istället ersätta ett *antropocentriskt* perspektiv på naturen med ett *biocentriskt*.

Den djupekologiska filosofin är således en filosofisk och politisk kritik av vad Naess definierade som en ytlig form av miljöengagemang, och i *The Deep Ecology Platform* presenterar Naess och Sessions ett program för vad de upplevde vara de mest centrala

² Naess, Arne, *Ecology, community and lifestyle – Outline of an Ecosophy* (Cambridge 1989), s. 28.

³ Naess, “The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary.” *Philosophical Dialogues – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek, Andrew Brennan (Maryland 1999), s. 5.

⁴ Bodian, Stephan, “Simple in Means, Rich in Ends: An Interview with Arne Naess” *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (1996), s. 29.

ideologiska punkterna för rörelsen. Dessa åtta punkter ska enligt Naess inte ses som en heltäckande definition av rörelsen, utan snarare som en generell beskrivning av vilka politiska mål som de flesta djupekologer arbetar mot.⁵

1) Både mänskligt och icke-mänskligt liv på jorden har ett egenvärde, och icke-mänskliga livsformer innehar detta värde oberoende av människan.

2) Den biologiska mångfalden har ett värde i sig och bidrar till ökat välstånd för både människor och hela av naturen.

3) Människor har ingen rätt att reducera denna biologiska mångfald, med undantag för att tillgodose primära behov.

4) Dagens inverkan på den biologiska mångfalden är skadlig, och situationen förvärras i snabb takt.

5) Mänsklighetens och kulturernas, liksom de icke-mänskliga livsformernas välstånd, är förenlig med en avsevärd minskning av den mänskliga populationen på jorden.

6) Stora förändringar av levnadsvillkoren till det bättre kräver politiska omformuleringar av de ekonomiska, teknologiska och ideologiska strukturerna.

7) Den ideologiska omstruktureringen syftar till att begreppet *livskvalitet* värdesätts högre än en hög levnadsstandard. Det innebär en djupgående medvetenhet om skillnaden mellan stort (*big*) och värdefullt (*great*).

8) De som sympatiserar med ovan nämnda punkter har en skyldighet, direkt eller indirekt, att delta i arbetet för att genomföra dessa förändringar.⁶

Det är ur dessa tidiga formuleringar som djupekologin sedan vidareutvecklas och får ett fäste, genom Naess samarbete med Sessions, i den amerikanska akademiska världen samt hos de radikala miljörörelserna.

---

⁵ Naess, "The Deep Ecology 'Eight Points' Revisited." *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (1996), s. 220.

⁶ Naess; Sessions, "The Deep Ecology Platform." *Philosophical Dialogues – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek, Andrew Brennan (1999), s. 8.

Syfte, Frågeställning, Metod

Min analys av den djupekologiska rörelsen har som sitt primära mål att definiera gränserna för denna rörelses etiska spektrum i hur de uppfattar människans ontologiska plats i tillvaron. Detta med avseende på dess företrädares kritik av vad de uppfattar vara en antropocentriskt motiverad, destruktiv, naturuppfattning.

Vad blir konsekvenserna av att definiera andra arter och organismer som om de innehade ett egenvärde? Om nu människan ensam är orsaken till att den biologiska mångfalden på planeten kraftigt reduceras, till skövlingen av regnskogen, hålen i ozonlagren, de massiva oljeutsläppen som fullständigt förstör hav och sjöars ekosystem – hur definieras människan i förhållande till den ekologiska jämlikhetstanke som djupekologerna förespråkar? I analysen kommer jag att undersöka ramarna för djupekologernas etiska inställning till människan i relation till naturen. För att göra det möjligt kommer jag att, förutom Naess, ta upp två andra biocentriskt orienterade tänkare; Dave Foreman, delgrundare av den amerikanska radikala miljörörelsen Earth First! samt den finske miljöaktivisten Pentti Linkola. Båda definierar sig själva som djupekologer. Det tycks dock finnas stora skillnader mellan Naess ekofilosofiska syn på människan, och Foreman respektive Linkolas idéer.

Det djupekologiska fältet uppstod med Naess filosofiska idéer om vad en ekologisk rörelse bör ha för grundläggande normer för sin politiska aktivitet. Efter Naess har antalet tänkare som definierar sig som djupekologer vuxit. Några kända exempel, förutom Naess och Sessions, är den amerikanske sociologen Bill Devall och den australiensiske filosofen Warwick Fox. Linkola brukar vanligtvis inte räknas till den djupekologiska rörelsen, även om han själv karakteriserar sig som djupekolog.⁷ Hans författarskap nämns heller aldrig i den djupekologiska litteraturen, trots att en diskussion om huruvida en sorts ”ekofascism” är en reell fara i rörelsen har förts. En anledning till att han aldrig nämns i litteraturen, vare sig hos de djupekologiska författarna eller hos dess kritiker, skulle kunna vara att hans idéer är så obskyra att ingen vill kännas vid hans författarskap eller offentliga uttalanden.

En annan trolig anledning är att hans verk nästan uteslutande är skrivna på finska, och att väldigt lite har översatts. I antologin *Can Life Prevail?* skriver han om det ambivalenta mottagande han fått genom sina böcker. Ibland upplevs han som en ekofilosof vars idéer är

---

⁷ Linkola, Pentti, *Can Life Prevail?* Översättning till engelska av Eetu Rautio (Storbritannien 2009), s. 169ff.

värda att ta på allvar, och ibland som en bisarr och marginell person i miljödebatten.⁸ Linkolas obskyra förslag på lösningar på befolkningsexplosionen är också på många sätt en exakt avbild av den kritik som förts mot djupekologin. Det är också den huvudsakliga anledningen till varför jag väljer att ta upp honom i analysen.

Skillnaderna mellan Naess, Foremans och Linkolas biocentriska uppfattningar av människans ontologiska relation till naturen är huvudämnet för uppsatsen. För att fördjupa frågeställningen kommer jag också ta upp en del av den kritik som riktats mot den djupekologiska rörelsen; dels från den franska liberal-humanistiska filosofen Luc Ferry, författare till boken *Den nya ekologiska ordningen* (eng: *The New Ecological Order*), och dels från den socialekologiska tänkaren Murray Bookchin. Jag kommer också att pröva kritiken mot vad Naess, Foreman och Linkola faktiskt skriver i sina böcker och artiklar.

Ferry har kritiserat djupekologin för att vara potentiellt antidemokratisk och antihumanistisk. Om ekosystemet som sådant värderas på det sätt det gör hos djupekologiska tänkare, vad får det för konsekvenser för hur djupekologerna väljer att se på människan? Steget från att kritisera människan för en exploatering av naturen, i termer av en ”biosfärisk jämlikhetstanke”, till att se mänskligheten huvudsakligen som ett *problem* är, enligt Ferry, inte speciellt långt. Detta gör djupekologerna till problematiska debattörer i miljödebatten.

Bookchin, å andra sidan, kritiserar djupekologin för att vara en sorts ”fascistisk malthusianism.”⁹ I november 1989 anordnade universitetsnätverket Learning Alliance en konferens i New York, som kommit att refereras till som ”The Great Debate” i radikala miljökretsar med Dave Foreman och Murray Bookchin som huvuddebattörer. Learning Alliance hade intentionen att samla olika delar av den radikala miljörörelsen för att diskutera deras respektive ideologiska ståndpunkter i miljöfrågor. Bookchin företräder en typ av ekofilosofi, socialekologin, som har ambitionen att alltid se ekologiska problem som relaterade till sociala orsaker, och i första hand bör bedömas i ljuset av dessa. Han kritiserade under konferensen den djupekologiska rörelsen för att vara misantropisk. Fokus kom att ligga på vissa uttalanden från Dave Foreman och Earth First!, och Bookchin menade att den

---

⁸ Ibid., s. 49.

⁹ Med begreppet malthusianism avses de teorier som går tillbaka till den brittiske nationalekonomen Thomas R. Malthus (1766-1834) demografiska uträkningar av hur populationsstorleken påverkar tillgången på resurser i ett samhälle. Malthus propagerade för födelsekontroll som ett nödvändigt steg i samhällenas tillväxt.

djupekologiska rörelsen, och Earth First! i synnerhet, har antihumanistiska tendenser i sin politiska ideologi.¹⁰

I artikeln *Social Ecology versus Deep Ecology* skriver Bookchin följande:

[...] decentralization, small-scale communities, local autonomy, mutual aid, communalism, tolerance, and even an avowed opposition to hierarchy go awry when we place them in the larger context of a Malthusian anti-humanism and orgies about “biocentrism” that mark the authentic ideological infrastructure of “deep ecology.”¹¹

Genom att ta upp både Ferry och Bookchin i uppsatsen vill jag visa på var den huvudsakliga kritiken mot djupekologin legat. De försöker båda på olika sätt påvisa förekomsten av antidemokratiska och fascistiska element i den djupekologiska rörelsen. Därför blir deras kritik intressant för analysen av hur djupekologerna tolkar människans plats i biosfären. Jag kommer att behandla Bookchins kritik löpande i texten, medan Ferrys tolkning av djupekologin behandlas separat först efter Naess, Foreman och Linkola och deras respektive syn på den ontologiska relationen mellan människa och natur.

Forskningsläge

Inom den djupekologiska rörelsen finns olika typer av professioner bland dess förespråkare. Förutom akademiskt skolade filosofer som Arne Naess och George Sessions återfinns även aktiva naturskyddslobbyister, som Dave Foreman. Pentti Linkola å andra sidan är ornitolog, och har innan dess arbetat som fiskare.

Det råder dock inga tvivel om att den djupekologiska rörelsen från början, till stor del, var en akademisk företeelse, och den tillgängliga vetenskapliga litteraturen i ämnet är ofta skriven av personer som själva är aktiva inom miljörörelsen. Således utgörs den befintliga vetenskapliga litteraturen i stor utsträckning av antingen ett försvar av djupekologin, eller en kritik mot den. Forskningen däremellan är förvånansvärt begränsad, och det verkar finnas naturliga förklaringar till detta. Det beror sannolikt på att djupekologin är en politisk form av filosofi som inte gärna inbjuder till de begrepp som den generella utvecklingen inom

---

¹⁰ *Defending the Earth – Debate between Murray Bookchin and Dave Foreman*, ed. David Levine (New York och Canada 1991), s. 60.

¹¹ Bookchin, Murray, “Social Ecology versus Deep Ecology.” *Philosophical Dialogues – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek, Andrew Brennan (1999), s. 287.

humaniora under 1900-talet försökt dekonstruera – opartisk, positivistisk forskning med det autonoma subjektet som ledstjärna för hur god humanistisk vetenskap bör se ut. Miljöfrågor kan sägas vara något som angår alla, och forskningslitteraturen präglas till stor del av ett förespråkande av djupekologin eller en intern kritik av den.

Sociologen Bronislaw Szerynski har karakteriserat djupekologin som en expressiv och romantisk företeelse, vars tidiga rötter står att finns hos Rosseau och senare hos de amerikanska transcendentalisterna.¹² Den djupekologiska rörelsen söker, enligt Szerynski, efter ett autentiskt varande inom ”pre-sociala” ramar, den är utopisk därför att dess företrädare söker efter ekologiska lösningar på miljökrisen utanför det etablerade samhället.¹³ Szerynski kontrasterar bland annat djupekologin mot den traditionalistiska etik- och samhällsuppfattning som finns hos filosofen Alasdair Macintyre och de kommunitaristiska filosoferna. Szerynski tolkar båda, den utopiska djupekologin å ena sidan, och den formalistiska kommunitarismen som ofullständiga i ekologiskt-politiskt avseende, då de hela tiden rör sig inom ramarna för en missnöjesorienterad kritik av moderniteten och därigenom en, som Szerynski skriver ”lonely, nihilistic picture of a humanity adrift in a meaningless world”¹⁴

Den australienska filosofen Freya Matthews, å andra sidan, ser den djupekologiska rörelsen som en del av ett paradigm som vill omdefiniera västerländska värden efter biocentriska principer. Matthews tolkar djupekologin som en filosofisk och politisk kritik av det idémässiga arvet efter upplysningsfilosoferna och den mekanistiska synen på naturen. Det är i detta sammanhang som den djupekologiska kritiken av en antropocentrisk naturuppfattning har sin kontextuella bas, menar hon.¹⁵

Vidare har det också förts en diskussion om huruvida idén om vildmarken, den orörda naturen fri från mänsklig inverkan, så som den ses inom den tidiga amerikanska naturskydds rörelsen och senare hos Dave Foreman, är en föreställning utan någon direkt verklighetsförankring när den uppmålas som ett transcendentalt idealtillstånd. Filosofiprofessor Joseph R. desJardins skriver att “Few Areas are unaffected by human

---

¹² Szerynski, Bronislaw, “On Knowing What to Do: Environmentalism and the Modern Problematic.” *Risk, Environment & Modernity – Towards a New Ecology*, ed. Scott Lash, Bronislaw Szerynski, Brian Wynne (Teesside 1998), s. 120.

¹³ *Ibid.*, s. 121f.

¹⁴ *Ibid.*, s. 129.

¹⁵ Matthews, Freya, “Deep Ecology.” *A Companion to Environmental Philosophy*, ed. Dale Jamieson (Massachusetts 2001), s. 219.

activity. Even the decision to protect an area as wilderness preserve makes the wilderness dependent on human actions.”¹⁶

Precis som i Szerynskis beskrivning av djupekologin är här naturen, dvs. den orörda naturen, en symbol för ett ursprungstillstånd som står i ett motsatsförhållande till den urbaniserade miljön. När Luc Ferry senare kritiserar djupekologin så ligger en del av hans fokus just på denna idé om ett hinsides naturligt tillstånd och dess följder för hur människan kommer att relateras till resten av naturen. Ekonomen Wilfred Beckerman drar bland annat kopplingar till nazitysklands djur- och naturrättslagar när han diskuterar djupekologin:

It is not totally coincidental that most detailed legislation regarding the protection of nature and animals in the history of humanity was introduced by the Nazi regime and Hitler personally in the 1930s [...] Indeed, some of the mystical reverence for the environment and the appeal to a return to pre-modern conditions of life that is encountered in much deep ecology literature seems to be an appeal to renounce rational, scientific, and humanist tradition that has largely dominated human thought throughout the last century or more.¹⁷

Författaren, och tillika djupekologen, Michael E. Zimmerman har karakteriserat de element Bookchin definierar som misantropiska i djupekologin, som en konsekvens av en sorts ekoaktivism (*ecoactivism*). Enligt Zimmerman utgörs ekoaktivismen, till skillnad från den klassiska djupekologin, av politisk frustration och drastiska lösningar på den globala miljökrisen.¹⁸ Zimmerman definierar bland annat Earth First! som en ekoaktivistisk rörelse och vill distansera Naess filosofiska idéer från denna gren av den radikala miljörelsen.

Jag kommer också genom analysen visa att denna distinktion är både rimlig och önskvärd för att bedöma de avgörande skillnaderna i Naess, Foremans och Linkolas syn på människan i relation till naturen.

---

¹⁶ R. desJardins, Joseph, *Environmental Ethics – An introduction to Environmental Philosophy* (Canada 2006), s. 159.

¹⁷ Beckerman, Wilfred, “Sustainable Development and our Obligations to Future Generations.” *Fairness and Futurity – Essays on Environmental Sustainability and Social Justice*, ed. Andrew Dobson (Oxford 1999), s 87.

¹⁸ Zimmerman E, Michael, *Deep Ecology, Ecoactivism, and Human Evolution*, s. 3, <http://www.inebnetwork.org/thinksangha/tsangha/tsj/zimmerman.pdf>. (18 januari 2011).

1. TRE REPRESENTANTER FÖR DJUPEKOLOGIN

1.1 Mellan Wien och Tvergastein – om Arne Naess

Arne Naess är utan tvekan det största namnet inom den djupekologiska rörelsen. Hans författarskap sträcker sig till ett 30-tal böcker samt en stor mängd artiklar som behandlar alltifrån logisk empirism och språkfilosofi till politisk teori och ekologiska frågor. Det finns en bredd i Naess författarskap som speglar hans engagemang inom en rad olika vetenskapliga fält. Naess föddes 1912 i Oslo och kom tidigt i kontakt med den analytiska filosofin när han senare studerade vid en rad universitet i Europa. Han var under denna tid bland annat verksam i Wien under den s.k. Wienkretsens glansdagar och han kom senare att bli Norges yngsta professor i filosofi, endast 27 år gammal.

De filosofer som Naess senare kom att inspireras av var främst Mahatma Gandhi och Baruch Spinoza. Gandhis idé om passivt motstånd (*satyagraha*) och icke-våld (*ahimsa*) inspirerade Naess i etiska såväl som politiska frågor, och i hans syn på människans ansvar gentemot naturen i stort. Spinozas monistiska gudsbegrepp, där Gud får en immanent dimension i världen, har också inspirerat Naess till de filosofiska beskrivningar av den ontologiska relationen mellan människa och natur som han använder sig av.

Efter att ha formulerat *The Deep-Ecology Platform* tillsammans med George Sessions skrev Naess sitt mest omfattande verk - *Ecology, Community & Lifestyle*. I boken introducerar han bland annat begreppet *Ekosofi T*. Ekosofi T är ett begrepp som Naess använder för sin egen ekofilosofiska grunduppfattning av människans ontologiska plats i naturen (T:et är en förkortning för det norska berget Tvergastein där Naess tidvis bodde). Begreppet ska inte förväxlas med det djupekologiska åttapunktsprogrammet utan presenteras snarare som Naess personliga livsåskådning och de grundläggande premisserna för hans eget miljöengagemang. För Naess måste det finnas plats för olika livsåskådningsperspektiv i den djupekologiska rörelsen. Liksom den biologiska mångfalden i naturen är meningsfull att bevara är den filosofiska, religiösa mångfalden hos människan viktig. Det är också anledningen till att

Naess väljer att behandla sina egna filosofiska ståndpunkter separat från åttapunktsprogrammet.¹⁹ Han skriver:

In order to facilitate discussion it may be helpful to distinguish a common platform of deep ecology from the fundamental features of philosophies and religions from which that platform is derived, if the platform is formulated as a set of norms and hypotheses (factual assumptions) The fundamentals, if verbalized, are Buddhist, Taoist, Christian, or of other religious colors, or philosophic with affinities to basic views of Spinoza, Whitehead or Heidegger, or others [...] In a loose sense it may be said to be derived from the fundamentals. Because these are different the situation only reminds us that a set of very similar or even identical conclusions may be drawn from divergent premises. The platform is the same, the fundamental premises differ.²⁰

Det kanske viktigaste begreppet i Ekosofi T är ”självförverkligande” (*self-realization*). Med denna idé menas en för människan ontologisk och etisk utveckling, vars existentiella mål ligger i att hon kommer att utsträcka sin empatiska förmåga till alla andra individer och organismer i naturen. Förutsättningen för denna utveckling av det mänskliga känslö- och tankelivet är en djupare identifiering med andra levande varelser. Denna identifiering definieras av Naess som en transcendens av egot. Det innebär att det mänskliga subjektet går från att se sig självt som en avgränsad entitet till att innefatta hela sin omgivning som en interrelaterad del av den mänskliga identiteten (*atman*).²¹

I och med detta självförverkligande tänker sig Naess att människan blir mer fullkomlig som person, både i relation till sig själv och till andra. Ett ekosystem är beroende av alla dess komponenter, och genom att reflektera över detta kommer människan att intuitivt förstå att det egna varandet har en djupare ontologisk relation till sin omgivning. Utifrån denna identifiering blir det möjligt att verka för andra varelsers väl *för deras skull*. Föreställningen att alla ting har ett värde i sig, motiveras psykologiskt genom att gränserna för det mänskliga subjektet definieras i vår relation till andra individer, och inte i termer av en autonom entitet. Naess diskuterar vid tillfälle bland annat den ekologiska situationen i norra Labrador i Canada utifrån detta perspektiv:

Thousands of supporters of unpolluted so-called wastelands in northern Labrador wish simply that those lands should continue to exist as they are, for their own sake. The wastelands are of intrinsic, and not only instrumental value. To invoke specifically human needs to describe this situation is misleading, just as it is misleading to say that it is egotistical to share one's birthday cake with

¹⁹ Naess, *Ecology, community & lifestyle* (1989), s. 37.

²⁰ Naess, "Intuition, Intrinsic Value, and Deep Ecology." *Philosophical Dialogues – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek, Andrew Brennan (1999), s. 167.

²¹ Naess, *Ecology, Community & Lifestyle* (1989), s. 85.

others because one likes to share with others. Self-realization is not a maximal realization of the coercive powers of the ego. The self in the kind of philosophy I am alluding to is something expansive, and the environmental crisis may turn out to be of immense value for the further expansion of human consciousness.²²

Som ett komplement till självförverkligandebegreppet använder sig Naess även av gestaltpsykologiska resonemang för att beskriva det mänskliga varandet i förhållande till naturen. En helhet är en *gestalt* som innesluter en rad mindre gestalter. Ett landskap kan exempelvis ses som en gestalt, men ett landskap innefattar en rad komponenter som exempelvis berg, sjöar, skogar. Dessa konstituerar nödvändiga delar av den större landskapsgestalten, samtidigt som de fungerar som gestalter gentemot varandra. Naess motiverar sin användning av gestaltteorin med att den skapar helt nya möjligheter för att beskriva tillvaron som en mångfald av relationer mellan olika delar. Gestaltteorin frigör sig från atomistiska, mekanistiska beskrivningar av världen och tillvaron.²³

Självförverkligandebegreppet har också kopplingar till vad Naess kallar *the ecological self*, utvecklandet av en ekologisk identitet.²⁴ Denna medvetenhet om hur tätt sammanknippad den mänskliga arten är med resten av naturen tänks kunna stimulera en omsorg om naturen och ett aktivt deltagande i miljöfrågor. Med inspiration från Spinozas etik och Kants idé om ”sköna handlingar” postulerar Naess en typ av etik som ligger bortom begreppsparet egoism och altruism.²⁵ Denna typ av etiska handling, och i det här fallet ekologiskt-etiska handling, grundar sig i en identifikation med alla entiteter i ett ekosystem:

Suppose you do your duty – you perform the action that the moral law prescribes – but not *just* because of respect for the moral law. You perform the act because you are inclined to act like that, or at least partly because you have the inclination. It ‘feels natural’ to do it. In that case, Kant calls the act *beautiful*. It is a moral, not an immoral, act. An immoral act is one that conflicts with the moral law. The beautiful act is, in Kant’s view, a morally complete act because it is benevolent. Benevolent action expands our love to embrace the whole of life. It completes us and perfects us.²⁶

²² Naess, “The Place of Joy in a World of Fact.” *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (1996), s. 132.

²³ Naess, *Ecology, community and lifestyle* (1989), s. 58.

²⁴ Naess, “Self-realization: and ecological approach to being in the world.” *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (1996), s. 226.

²⁵ *Ibid.*, s. 235f.

²⁶ Naess, “Beautiful Action: Its Function in the Ecological Crisis.” *Ecology of wisdom – writings by Arne Naess*, ed. Alan Drengson och Bill Devall (Berkeley 2008), s. 134.

Den sköna handlingen är överlägsen det kategoriska imperativet just därför att den förnämnda handlingens intention internaliserats hos det handlande subjektet.²⁷ Att den mänskliga personen kan välja att handla etiskt gott gentemot icke-mänskliga livsformer för deras skull, och att ekosystemets välmående inberäknas i våra etiska handlingar är en viktig ekofilosofisk idé hos Naess. Han ser det dessutom som en unik egenskap hos det mänskliga släktet att vi har kapacitet att verka för hela ekosystemets, och inte bara människans, väl.

Naess gjorde sig också känd för sina miljödemonstrationer i Norge där han ingrep mot och blockerade planerade dammbyggen och andra konstruktioner. Det var dock alltid fredliga former av demonstrationer som avsågs genomföras, och Gandhis idéer om passivt motstånd var hela tiden en ledstjärna för hur Naess kom att beskriva demonstrationens roll i det politiskt aktiva livet. Genom Naess verk finns det en återkommande koppling till ord som ”glädje” och ”lycka” i hans beskrivningar av det politiska livet. Hans anammande av icke-våldsteorin sträcker sig så långt att han uppmanat demonstranter att förbereda stolar, bord och kaffe vid den plats demonstrationen ska äga rum, för att i lugn och ro kunna diskutera med dammkonstruktörer och byggingenjörer när de kommer till platsen.²⁸ Det är också otänkbart för honom att på något sätt nedvärdera meningsmotståndaren i en politisk diskussion.²⁹ Naess miljöengagemang är således både filosofiskt och politiskt motiverat och har sin grund i självförverkligandebegreppet och icke-våldsprincipen. Utifrån dessa utgångspunkter kritiserar Naess stora delar av den konventionella miljörörelsen för att föra resonemang där en dikotomi mellan människa och natur upprättas. Naess är dock medveten om att några av de termer han använder i sin kritik anses ha haft en suspekt klang, och att det biocentriska perspektiv som djupekologin ställer mot ett antropocentriskt lätt kan misstolkas:

The increasing negative reaction towards the increase of human population is not to foster any animosity towards humans as such – on the contrary, human fulfillment seems to demand and need free nature. ‘Homocentrism’ and ‘anthropocentrism’ which so often have been used in a derogatory way should be qualified by an adjective, ‘narrow homocentrism’ etc. Gradually the prospect of protecting the planet as a whole and for its own sake is seen as one of the greatest challenges ever. And it certainly is a specifically *human* task.³⁰

Användningen av begreppet antropocentrism, i motsats till biocentrism, syftar på det förhållande där människan uteslutande ser på naturen som en resurs, och inte känner en etisk

---

²⁷ Ibid., s. 136.

²⁸ Naess, *Ecology, community & lifestyle* (1989), s. 147.

²⁹ Ibid., s. 148ff.

³⁰ Ibid., s. 141.

förpliktelse gentemot andra varelser och organismer. Däremot innebär detta inte att människan inte är unik i jämförelse med naturen i stort. Den etiska möjligheten som ligger i självförverkligandet är möjlig enbart för människan då endast vi är i stånd att fälla den typen av värdeomdömen som självförverkligandeprincipen innebär, och känna empati för andra arter än vår egen.³¹ ”Human nature is such that, with sufficient comprehensive (all-sided) maturity, we cannot help but ’identify’ our self with all living beings; beautiful or ugly, big or small, sentient or not.”³² När Naess använder sig av begrepp som antropocentrism eller homocentrism så är avsikten således inte att kritisera mänskligheten som sådan och det finns heller inga misantropiska eller totalitära tendenser i hans filosofi.

Det kan förefalla självklart att en stor del av Naess ekofilosofiska idéer inspirerats av den vetenskapliga ekologin. Naess tänker sig däremot inte att det går att härleda någon politisk ideologi eller filosofi från de ekologiska vetenskaperna. De försök som har gjorts att göra ekologin till ett allomfattande, koherent filosofiskt system benämner han snarare som ”ekologism”. I likhet med till exempel den tyske filosofen Herbert Spencers socialdarwinistiska idéer, innebär ekologism att man utifrån en vetenskap drar etiska eller filosofiska slutsatser om människans varande och hennes förhållande till sin omgivning. Naess är noga med att poängtera att hans Ekosofi T inte kan härledas från vare sig ekologin eller någon annan vetenskap.³³ Han skriver:

Ecology may comprise a great deal, but it should never be considered a universal science. Ecologism is excessive universalisation or generalization of ecological concepts and theories. The attempt to fully replace theory of knowledge with certain ecological theories about behavior and survival leads to very great difficulties (‘labyrinthe epistemology’) or, more correctly, one encounters great inconsistency and paradox [...].³⁴

Det föreligger alltså ingen absolut relation mellan ekologi som vetenskap och den typ av ekofilosofi som Naess företräder i sin Ekosofi T. Ekologin är för Naess en oundgänglig källa till kunskap hur ekosystem fungerar, men vetenskapliga teorier är inte tillräckliga att bygga en etik på. För Naess är det i första hand utifrån självförverkligandebegreppet som Ekosofi T formas och bildar en kritik av vad Naess uppfattar som ett ytligt och alltför antropocentriskt orienterat miljöengagemang.

³¹ Naess, “The ‘Eight Points’ Revisited.” *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (1996), s. 239.

³² Naess, “Self-realization: and ecological approach to being in the world.” *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (1996), s. 225.

³³ Naess, *Ecology, community and lifestyle* (1989), s. 39.

³⁴ *Ibid.*, s. 40.

1.2 Jordens företräde – om Dave Foreman

Om Arne Naess lade den filosofiska grunden till djupekologin, så utgör Dave Foremans politiska engagemang och hans grundande av den radikala miljöorganisationen Earth First! 1985, en utsträckning och vidareutveckling av Naess och Sessions djupekologiska program.

Det finns dock betydande skillnader mellan Naess Ekosofi T och den typ av miljöaktivism som Dave Foreman och Earth First! företräder. Foremans ideologiska program låter han sammanfatta med orden ”Let our actions set the finer points of our philosophy” och medlemmarna i Earth First! använder sig ofta av direkta politiska aktioner.³⁵ Till skillnad från Naess motiverar inte Foreman sina idéer utifrån filosofiska resonemang. Foreman skriver också att det är naturskyddsrelserna i USA som är den viktigaste målgruppen i Earth First!³⁶

De politiska metoder som Foreman propagerar för, och som Earth First! använder, är i regel olagliga i amerikansk lag, och innefattar så kallad *monkeywrenching*. Begreppet är hämtat från författaren Edward Abbeyes bok *The Monkey Wrench Gang*, från 1975. Boken skapade stor uppståndelse när den kom eftersom boken innehöll kontroversiella politiska uppmaningar mot den storskaliga skövlingen av orörda naturområden i USA. Monkeywrenching innebär ett aktivt sabotage av exempelvis pågående vägbyggen och skogsavverkningar. De områden där Earth First! har för avsikt att använda sina metoder angrips ofta på flera olika sätt. Ett exempel på hur de har hindrat skogsavverkning eller planerade vägbyggen har varit att demontera grävskopor och på annat sätt skada den utrustning som arbetarna använder. Monkeywrenching är för Foreman ett politiskt nödvändigt försvar av naturen och den biologiska mångfalden. Därför beskrivs metoderna också som en form av *ecotage*.³⁷ En av de mesta utbredda metoder som medlemmarna i Earth First! använder sig av är så kallad trädspikning (*tree spiking*). Trädspikning innebär att medlemmarna sätter spikar i träd i skogsområden som de vet kommer att skövlas inom en snar framtid. Sågutrustningen kommer då att skadas vid försök att såga ner träden. I Earth First!s handbok för monkeywrenching, *Ecodefense*, är man dock noga med att poängtera att meningen med trädspikningen inte är att skada personen som försöker såga ner trädet. Trädspikningen är endast avsedd att förstöra

³⁵ Foreman, Dave, *Confessions of an Eco-Warrior* (New York 1991), s.32.

³⁶ *Defending the Earth*, ed. David Levine (1991), s. 38.

³⁷ Foreman använder denna term vid flera tillfällen i sin självbiografi, i synnerhet i avsnitten ”The Principles of Monkeywrenching”, ”In Defense of Monkeywrenching”, ”Is Tree Spiking Necessary”, ”Strategic Monkeywrenching”, *Confessions* (1991).

själva utrustningen.³⁸ Ecotage-aktionerna utformas i *Ecodefense* till en reell politisk handlingsplan för att sätta stopp för de byggnationer som på olika sätt anses rubba den naturliga balansen i orörda naturområdets ekosystem.

Dave Foreman, som har en bakgrund i den amerikanska naturskyddsrörelsen, har arbetat aktivt både i New Mexico och Washington DC som ledande naturskyddslobbyist. I självbiografin *Confessions of an Eco-Warrior* beskriver han sin tid som aktiv lobbyist i organisationen *The Wilderness Society*. Han har också samarbetat med bland annat *United States Forest Service* vars rapport RARE II (Roadless Area Review and Evaluation) ledde till att Foreman tog initiativet att grunda Earth First!. Rapporten var en uppskattning av hur stor del av den amerikanska vildmarken som borde bevaras intakt. Foreman beskriver sin besvikelse över hur stora delar av de orörda naturområdena i USA inte fanns med i rapporten. Foreman reagerade också starkt på den likgiltiga inställning som stora delar av naturskyddsrörelsen hade till rapporten.³⁹

Det finns ett par tydliga tendenser i Foremans syn på människans relation till naturen. Dels för han fram en sorts kritik mot industrialismen, och dels mot vad han ser som en antropocentrisk och destruktiv naturuppfattning. Denna antropocentrism är för Foreman ett bärande element i den västerländska civilisationen, eller ”the gang of thugs running human civilization” som han uttrycker det.⁴⁰ Idén om att människan är alltings mått, fullt manifesterad i den moderna stadskulturen, och att naturen i första hand är en resurs för oss, är det huvudsakliga föremålet för kritik hos Foreman och vid ett tillfälle konstruerar han begreppet *humanpox* för att beskriva mänskligheten.⁴¹

Foreman diskuterar också hur det kan komma sig att de aktiva naturskyddslobbyisterna i USA kan ha så olika perspektiv på natur- och vildmarksskydd, och att relativt få radikaliserats på det sätt som han själv gjort. Foreman anser att den rimliga förklaringen till detta är att en sorts genetiskt felsteg ägt rum i historien. Han tänker sig att det uppkom i och med Neandertalarens försvinnande på jorden till förmån för människan:

That long-buried Neanderthal gene has been pulled to the surface, and in grim retribution for the slaughter of Neanderthals by modern humans (cro-Magnons), a new race of Neanderthals, humans who love the wild, whose primary loyalty is to the Earth and not to Homo Sapiens, have been

³⁸ Foreman, Dave; Haywood, Bill, *Ecodefense – A Field Guide to Monkeywrenching* (Kalifornien 2002), s. 9, 18f och *Confessions* (1991), s. 124.

³⁹ Foreman, *Confessions* (1991), s. 16ff.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 29.

⁴¹ *Ibid.*, s. 57.

born, and they will fight like antibodies and phagocytes for the wild, for the precious native diversity of our planet.⁴²

I resonemanget upprättar Foreman en dikotomi mellan människa och natur, där mänskligheten i viss mån reduceras till en sorts cancerogen sjukdom. I kontrast till detta skriver Foreman också att människan bör identifiera sig själv endast som ett djur bland andra i ekosystemet:

Human Beings are primates, mammals, vertebrates. EFlers recognize their animalness; we reject the New Age eco-la-la that says we must transcend our base animal nature and take charge of our evolution in order to become higher, moral beings. We believe we must return to being animal, to glorifying our sweat, hormones, tears and blood.⁴³

Han argumenterar också för att den industrialiserade världen är artificiell och falsk i förhållande till den orörda naturen.⁴⁴ Dessa metafysiska antaganden tangerar på sätt och viss populärvetenskapliga framställningar av vedanta-filosofi, men istället för *Brahman* är det här *Vildmarken* som karaktäriseras som en ontologiskt verkligare plats som staden döljer genom sin förfulande och destruktiva effekt på vår naturliga miljö:

When people talk to me about the destruction of property, about the evils of destroying, all I can say is that a bulldozer is made out of iron ore. It's part of the Earth. A bulldozer is the Earth, transmogrified into a monster destroying itself. By monkeywrenching it, you liberate a bulldozers dharma nature and return it to the Earth.⁴⁵

Om Arne Naess har sin filosofiska utgångspunkt i självförverkligandebegreppet, dvs. en utsträckning av människans empatiska förmågan till att gälla även icke-mänskliga individer och entiteter, så är Foremans huvudsakliga agenda dels att människan har samma funktion på jorden som ett virus har i ekosystemet. Dels att vildmarken, den orörda naturen, är mer ontologiskt verklig än den industrialiserade miljön. Vildmarken är samtidigt mänsklighetens naturliga miljö, som genom gradvis skövling av skogar, väg- och dammbyggen samt en alltför utbredd domesticering av naturen, degenererats.

Till och med ägande av boskap ser Foreman som en företeelse som borde marginaliseras, då det upprättar en destruktiv relation till djur som till exempel vargen. Foreman propagerar även för att, åtminstone ett antal, naturskyddsområden ska vara helt fria från all mänsklig inverkan. Det innefattar byggandet av gångleder, raststugor och användning av icke-organiska

---

⁴² Ibid., s. 57f.

⁴³ Ibid., s. 34.

⁴⁴ Ibid., s. 27.

⁴⁵ *Defending the Earth*, ed. David Levine (1991), s. 54.

material.⁴⁶ Om till exempel en person skadas i samband en längre skogsvandring bör denne antingen försöka ta sig ut därifrån själv eller lämnas åt sitt eget öde. Någon möjlighet att få sjukvård ska inte finnas tillgänglig.⁴⁷

Även om Foreman inte går lika långt som Naess i sin syn på icke-våld, så finns det en klart uttryckt fredstanke hos Foreman och Earth First!, som får konsekvenser även för hur de presenterar sina politiska metoder:

Monkeywrenchers do not aim to overthrow any social, political, or economic system. Monkeywrenching is merely nonviolent self-defense of the wild. It is aimed at keeping industrial civilization out of natural areas and causing industry's retreat from areas that should be wild. It is not major industrial sabotage.⁴⁸

I ett brev till Foreman skriver Naess att förhållningssätten till statsmakten ser så annorlunda ut i Norge jämfört med i USA. Detta gör att det inte är önskvärt att använda sig av *ecotage* i den skandinaviska djupekologiska rörelsen. Naess rekommenderar överhuvudtaget inte *ecotage* som politisk metod utan ser helst att direkta miljöaktioner alltid är totalt *icke-våldsamma*, och inte har sabotage som ett grundläggande element.⁴⁹ Naess går således längre i sin syn på hur icke-våld bör gestalta sig i aktionssammanhang.

Det finns en viss motsättning i det Foreman skriver om människans relation till naturen. Industrialismen tänks generera en antropocentrisk naturuppfattning och därigenom ett destruktivt förhållningssätt till naturen. Denna skadliga "antropocentrism" tycks för Foreman också vara tätt sammanbunden med människan, *sui generis*. Å andra sidan finns det hos Foreman ett ideal om ett biocentriskt orienterat, ekologiskt samhälle där alla levande varelser, inklusive människan, lever i harmoni med varandra.⁵⁰ Foreman, i likhet med Naess, presenterar heller inga drastiska lösningar på befolkningsexplosionen.

Människan är för Foreman en integrerad del av naturen, men hennes beteende genom historien påminner om ett virus, och mänskligheten tycks bära på ett genetiskt felsteg. Denna dubbeltidighet i sättet att framställa människans ontologiska plats i tillvaron finns närvarande genom hela Foremans självbiografi. Även i fråga om sitt eget politiska engagemang i Earth First! och den djupekologiska rörelsen, presenterar Foreman olika till synes motstridiga

---

⁴⁶ Foreman, *Confessions* (1991), s. 64f.

⁴⁷ Ibid., s. 66.

⁴⁸ Foreman; Haywood, *Ecodefense* (2002), s. 10.

⁴⁹ Naess, "Letter to Dave Foreman, 23 June 1988." *Philosophical Dialogues – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek, Andrew Brennan (1999) s. 227f.

⁵⁰ *Defending the Earth*, ed. David Levine (1991), s. 53.

perspektiv. Han karaktäriserar Earth First! som en kompromisslös krigarorganisation (*warrior society*), och när Foreman senare kände att organisationen inte längre var lika radikal, så lämnade han den. Å andra sidan har Foreman en väldigt odogmatisk inställning till sina egna filosofiska ställningstaganden:

The path I follow – Deep Ecology, the idea that wilderness has value in and of itself, that a Grizzly Bear has just much right to her life as human has to hers – is not a perfect cast-in-concrete dogma. If ever it becomes that, it will be worthless – just another rigid gospel. Nonetheless, we absolutely need a mythology to guide us in our work (We are, after all, only human. Let us not deny anthropology.) My mythology and that of my associates is Deep Ecology, or biocentrism. But no matter how valid it is, how deep it is, we must constantly acknowledge that it is still an abstraction. It is a good workable basis by which to operate. But it is not infallible scripture. Like any abstraction, like any articulation of reality, the Deep Ecology philosophy is just a map.⁵¹

Denna ödmjuka inställning till trots, är den centrala idén i Foremans miljöengagemang att genom aktivt sabotage minimera ett industriellt inflytande på orörda naturområden. Vildmarken (*Wilderness*) karaktäriseras som det ursprungstillstånd som människan måste återvända till för att kunna leva i harmoni med naturen, och om vi inte aktivt arbetar mot detta mål, har vi som art samma värde som ett virus.

---

⁵¹ Foreman, *Confessions* (1991), s. 175

1.3 Linkola och ekofascismen

Det kan förefalla märkligt att namnet Pentti Linkola ingenstans nämns i litteraturen. Inte ens de främsta kritikerna av djupekologin skriver något om honom, trots att Bookchin i sin kritik av uttalanden från Dave Foreman och Earth First! konstaterar att ”ecofascism is a real possibility within our movement today.”⁵²

Linkola företräder en sorts ekobrutalism, där människan har samma etiska värde som ett virus.⁵³ Detta är också vad Bookchin ser som en överhängande fara i den djupekologiska rörelsen. Mycket tyder också på att Naess inte visste vilka idéer som kommit att florerat i den amerikanska miljörörelsen och framförallt i Earth First! Han skriver följande i ett brev till Bookchin:

The language you use when referring to the deep ecology movement has surprised me. You don't seem to attack the point of view characteristic of that movement, and I am glad you don't.⁵⁴

Det djupekologiska åttapunktsprogrammet var inte tänkt att vara en heltäckande ideologisk beskrivning av rörelsen, utan var avsedd att beskriva den generella ideologiska uppfattningen hos dess företrädare, och idén om naturens egenvärde i synnerhet.⁵⁵ Samtidigt har Naess sett att användningen av begrepp som antropocentrism kan misstolkas för att vara en kritik mot mänskligheten som sådan. I korrespondensen med Bookchin skriver Naess också att det inte är önskvärt för rörelsen att använda sig av malthusianska idéer. Den typ av befolkningsminskning som Naess förespråkar är en långvarig social process, som vare sig bör innefatta ekobrutalistiska eller fascistiska element.⁵⁶

Vad som gör Pentti Linkola till en intressant författare är att han på ett direkt sätt motsvarar den kritik Bookchin riktar mot den djupekologiska rörelsen, och det är inte utan att man kan se hur Linkolas filosofiska och politiska inställning sammanfaller med det Naess kallat ekologism. Oavsett hur bemötandet av honom i Finland ser ut, råder det inga tvivel om vad

---

⁵² *Defending the Earth*, ed. David Levine (1991), s. 60.

⁵³ Linkola, *Can Life Prevail?* (2004), s. 161.

⁵⁴ Naess, "Unanswered letter to Murray Bookchin." *Philosophical Dialogues – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek, Andrew Brennan (1999), s. 301.

⁵⁵ Naess, "The 'Eight Points' Revisited." *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (1996), s. 220.

⁵⁶ Naess, "Note Concerning Murray Bookchin's Article 'Social Ecology versus Deep Ecology'." *Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek, Andrew Brennan (1999) s. 303f.

"In deep ecology, we have the goal not only of stabilizing the human population but also of reducing it to a sustainable minimum by humane means which do not require a revolution or a dictatorship." "Simple in Means, Rich in Ends." *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (1996) s. 29.

Linkolas ekologiska agenda är. Människan är en fiende till naturen och hennes utbredning på jorden (*The Humanflood*) måste hejdas till varje pris.⁵⁷ Linkola definierar sig själv vid flera tillfällen som djupekolog, även om det finns mycket litet gemensamt med klassiska djupekologer som Naess och Sessions.

Den politiska lösningen, som både Naess och Foreman, om än på olika sätt, ser i ett icke-våldsorienterat miljöengagemang är hos Linkola istället konstruerad kring en rad möjliga lösningar på befolkningsfrågan. Linkola tänker sig bland annat att krig kan ha en positiv funktion för befolkningsminskningen. Detta förutsätter dock hade att mängden civila kvinnor och barn som dödas övergår antalet män som stupat i strid:

It would be a spark of hope if only wars were to morph in such a way as to target the actual breeding potential of a population: young females and children, half of whom are girls. Unless this happens, war will mostly remain a waste of time or even a harmful activity.⁵⁸

Linkola kritiserar också den västerländska demokratin. Produktions- och konsumtionsmekanismerna i ett demokratiskt samhälle kan alltid pågå ohejdat, och således rubba den ekologiska balansen. Diktatur är i varje avseende att föredra framför ett demokratiskt system eftersom förstörelsen av ekosystemet sker i en mycket långsammare takt om individen hålls i schack.⁵⁹

I Linkolas tankevärld är det den biologiska mångfalden i ekosystemet (*life-guarding*) som går före varje annat tänkbart politiskt mål, och han påpekar att för varje människa som föds, reduceras mänsklighetens värde på jorden. Den globala miljökrisen måste hejdas till varje pris, och för Linkola kan det bara ske om stora delar av mänskligheten försvinner från jordens yta. Det är dock inte så att Linkola nödvändigtvis ser människan som ond. I likhet med Foreman tenderar Linkola att beskriva den mänskliga närvaron på jorden som en cancer, men han värderar också högt de mänskliga egenskaper som han ser skiljer oss från övriga djur, som intelligens, visdom, empati, kulturella och konstnärliga förmågor.⁶⁰

Till skillnad från både Naess och Foreman som drar sig för att komma med förslag på drastiska lösningar på frågan om befolkningsexplosionen, ser Linkola att varje tillfälle till reduktion av den mänskliga befolkningen på jorden är av godo, oavsett om detta sker i form

⁵⁷ Linkola, *Can Life Prevail?* (2004), s. 127.

⁵⁸ Ibid, s. 173.

⁵⁹ Ibid, s. 174.

⁶⁰ Ibid, s. 161.

av statlig födelsekontroll eller krig och förföljelse.⁶¹ Han ser även att djur som katter, minkar och tvättbjörnar inte har något existensberättigande och bör utrotas, då de enligt Linkola intar en destruktiv roll i ekosystemet.⁶² På samma sätt anser han att frågan om mänskliga rättigheter är absurd:

The term, as it is commonly conceived, unreservedly clashes with both my ethics and logic. A definition I once gave again springs to mind: "human rights = death sentence for all Creation."⁶³

Linkola uttrycker å andra sidan en stor respekt för alla livsarter och ser som den viktigaste av alla politiska filosofiska principer att bevara den biologiska mångfalden i naturen. Denna värdering av olika arters betydelse sker dock alltid i relation till huruvida de är nyttiga eller onyttiga för ekosystemet som sådant, och med denna etiska referensram är människan ett skadedjur för resten av naturen:

One must realize that now that we have entered the third millennium according to our calendar, there are no longer human individuals: only populations; no individual suffering or pleasure, but only the pruning and survival of populations. And innocent animals, plants and fungi: those that still remain.⁶⁴

Linkola menar alltså att den ekologiska situationen på jorden är så pass allvarlig att vi inte längre kan ta hänsyn till människans värde som art, trots hennes positiva egenskaper. Situationen vi befinner oss i kräver att vi ser på människan ur ett biocentriskt perspektiv och att vi arbetar för att drastiskt minska populationen på jorden. Enligt Linkola så går det inte längre att prata om individer, utan enbart om populationer och i likhet med Foreman tenderar Linkola att se mänskligheten som ett stort ekologiskt problem. Den stora skillnaden dem emellan, är att Foreman inte presenterar några lösningar på befolkningsökningen, medan Linkolas idéer genomgående är orienterade mot drastiska politiska lösningar på befolkningsökningen.

För Linkola helgar ändamålen medlen, och i hans filosofi finns det ingen plats för den positiva uppskattning av mänskligheten som Naess använder sig av i självförverkligandebegreppet, ännu mindre av någon icke-våldsprincip.

---

⁶¹ Ibid., 193.

⁶² Ibid., 90, 96ff.

⁶³ Ibid, s. 122.

⁶⁴ Ibid, s. 176.

2. Luc Ferrys kritik av djupekologin

Jag har hittills analyserat tre väldigt olika tänkare, Arne Naess, Dave Foreman och Pentti Linkola, och deras respektive perspektiv på människan i ontologiskt och politiskt avseende. Alla tre presenterar sig själva som djupekologer, och trots att de har väldigt olika uppfattningar så finns det en gemensam nämnare: de vill omvärdera den relation mellan människa och natur som har varit förhärskande i den västerländska kulturen, åtminstone sedan de vetenskapliga revolutionernas tid. De vill ersätta ett antropocentriskt perspektiv på naturen med ett biocentriskt.

Filosofen Luc Ferry kritiserar i boken *Den nya ekologiska ordningen* både den djupekologiska rörelsen, ekofeministiska strömningar och delar av den moderna djurrättsrörelsen (filosofen Peter Singers antispeciesistiska idéer i synnerhet). Hans kritik riktar sig främst mot den djupekologiska idén att andra individer och entiteter än människan skulle ha ett egenvärde, och i förlängningen kunna upphöjas till rättssubjekt på samma villkor som människan. I början av boken beskriver Ferry bland annat medeltida rättegångar där djur har fått just denna status av juridiska subjekt, i det här fallet i egenskap av att vara av Gud skapade varelser. Han jämför detta med hur djupekologerna ser på naturen utifrån ett biocentriskt perspektiv. Idén att andra varelser än människan skulle kunna ha juridisk status på samma sätt som människan minimerar, åtminstone teoretiskt, det mänskliga subjektets suveränitet:

[...] att hävda att naturens rättigheter innebär alltid, när kravet tar form i att naturen bör upphöjas till rättssubjekt, att en bestämd typ av demokrati förkastas: den vi ärvt från människorättsförklaringen och som är inskriven i vårt demokratiska samhälle. Därför är djupekologin åtminstone konsekvent när den eftersträvar en 'dekonstruktion' av den moderna humanismen och dess politiska motsvarighet, den liberala världen.⁶⁵

Ferry presenterar sin egen "icke-metafysiska humanism" i relation till djupekologin som en politisk motsättning mellan demokratiska och auktoritära ideal.⁶⁶ Djupekologin står mycket nära ett totalitärt tankesystem menar Ferry, och drar, i likhet med Beckerman, kopplingar till nazitysklands djur- och naturvårdslagar under 40-talet.⁶⁷ Om vi upphöjer biologisk mångfald

⁶⁵ Ferry, Luc, *Den nya ekologiska ordningen*. Svensk översättning av Stefan Jordebrandt (Göteborg 1995), s. 165.

⁶⁶ Ibid., s. 166.

⁶⁷ Ibid., s. 128.

till ett etiskt ideal, och naturen som sådan får juridisk status, så kan detta få katastrofala följder för hur vi uppfattar människan.

Ferrys slutsats är att djupekologin rör sig med farliga tanke kategorier. Om vi ska ta djupekologins företrädare på allvar, så omkullkastar deras idéer hela det liberala projekt som sedan upplysningen och människorättsförklaringens tillblivelse drivit historien till att se det mänskliga subjektet som ensamt innehavande ett juridiskt värde.

Enligt Ferry är den djupekologiska rörelsen antihumanistiskt orienterad och han skriver till och med att ”djupekologin gör holismen och antihumanismen till uttryckliga slagord i kampen mot moderniteten” och att ”dessa positivt uppfattade ord är, jag vill upprepa det, allestädes närvarande i denna litteratur.”⁶⁸ På samma sätt som nazistiska teoretiker minimerade människans värde, och upphöjde naturen och djuren som okränkbara, så finns det en fara i den djupekologiska filosofin om den upphöjer naturen och biosfären på bekostnad av människans okränkbarhet.

Ferry utstakar istället en humanistisk etik som tar miljöfrågor på allvar, men hela tiden i relation till mänskliga behov. Det paradoxala med djupekologernas biocentriska perspektiv är nämligen enligt Ferry att de både kritiserar en sorts förhärskande antropocentrisk naturuppfattning och samtidigt använder samma epistemologiska kategorier som sina meningsmotståndare.⁶⁹ Det är inte möjligt att överhuvudtaget prata om naturens intressen. Träd, stenar och sjöar har inte berättat för människan att de vill förbli i sitt ursprungliga varande. Vad är det som säger att det inte skulle ligga i träden och stenarnas intresse att omvandlas till motorvägar?

Att överhuvudtaget diskutera ekologiska frågor tyder på att vi är människor, menar Ferry, och det bisarra med djupekologin är att dess företrädare, medvetet eller omedvetet, tror att de kan gå utanför sitt mänskliga varande när de tänker sig att naturen har ett egenvärde:

En banal fråga: Hur blir det med virus, epidemier, jordbävningar och det som med rätta kommit att kallas ’naturkatastrofer?’ Hävdar man att de är ’nyttiga?’ I så fall för vem och för vad? Anser man att de har samma rätt som vi att ’förbli i sitt vara?’⁷⁰

---

⁶⁸ Ibid., s. 101.

⁶⁹ Ibid., s. 176.

⁷⁰ Ibid., s. 169.

Därför blir det inte bara absurt att prata om djur och naturs rättigheter i juridisk bemärkelse, utan rentav farligt för demokratin. Att påstå att naturen som sådan har några som helst intressen, är att projicera sin mänsklighet på andra entiteter än just den mänskliga.

Det går utan tvivel att problematisera några av djupekologernas föreställningar, och i synnerhet vad både Foreman och Linkola drar för slutsatser om människans plats i den ekologiska situation som vår planet befinner sig i. Naess, Foreman och Linkolas egna biocentriska perspektiv bildar dock ingen homogent enhet, utan kan bara förstås i relation till deras totala uppfattning av vad som konstituerar relationen människa/natur.

De källor som Ferry i första hand använder sig av är de tidiga djupekologiska författarna, Arne Naess, George Sessions och Bill Devall. Till saken hör att vare sig naturens juridiska status eller dess eventuella intressen diskuteras hos Naess på det sätt som Ferry tänker sig. Hos Foreman och Linkola sker, som vi sett, en radikaliserad tolkning av de djupekologiska idéerna, och i synnerhet tanken på att naturen har ett egenvärde. Som vi sett var det djupekologiska åttapunktsprogrammet dock aldrig avsett att vara en heltäckande filosofisk definition av hur rörelsen ser ut. Det var också just därför som Naess separerade sin egen ekosofi från det djupekologiska programmet:

[...] it is not made sufficiently clear that the use of the expression 'no right to' is an everyday use of the term 'right' as in : 'You have no right to eat your little sister's food!' It is not meant to be identical in meaning with 'You ought not to eat....'"It does not imply an affirmative answer to the question of the existence of the 'rights of man' or the 'rights of animals.'⁷¹

Tanken på att andra varelser och organismer än människan kan upphöjas till juridiska subjekt är för Ferry ett centralt element i djupekologin, trots att Naess inte diskuterar detta. Vad Naess dock diskuterar är huruvida naturen har ett egenvärde och en rätt att existera oberoende av mänskliga behov. Den antihumanistiska tendens som både Bookchin och Ferry tycker sig se som en underström i den djupekologiska rörelsen uppträder med all sin tydlighet i Linkolas resonemang. Även hos Foreman finns det tendenser att se på mänskligheten som ett ontologiskt problem i förhållandet till naturen. Kritiken tycks dock inte vara applicerbar på Naess filosofiska ståndpunkter: självförverkligande, och icke-våld. Det råder således en viss förvirring i hur Ferry beskriver den tidiga djupekologiska rörelsens biocentriska perspektiv. Ferry argumenterar dessutom hela tiden i termer av *intressen* och *juridiska rättigheter*, två

---

⁷¹ Naess, "The 'Eight Points' Revisited." *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (1996), s. 217.

teman som överhuvudtaget inte diskuteras i den tidiga djupekologiska litteraturen. Precis som författaren Cary Wolfe skriver i en kritisk recension av *Den nya ekologiska ordningen*, så definierar Ferry heller inte sitt eget teoretiska underlag för kritiken av djupekologin på ett tillfredställande sätt.⁷² Han skriver:

Vi inser att vi har att göra med processer utan slut, att framsteget – som de radikala miljövännerna hånar – inte består i att anlända till en slutdestination där alla frågor och problem tynar bort. Och det är i ljuset av själva idén om oändlighet som människan, hädanefter definierad av sina förkovringsmöjligheter, omtolkar meningsfrågan.⁷³

Om man med detta framsteg menar att tillväxt är en konstant kumulativ process som gör levnadsvillkoren kvalitativt bättre för både människa och den övriga naturen, så är det rimligt att tänka sig att Naess, Foreman och Linkola förhåller sig kritiska, om än på olika sätt. Ferry tänker sig också att demokratin, och därmed en rimlig humanistisk värdegrund, skulle kunna härledas från framstegstanken och dessa opersonliga historiska processer utan slut. Det är svårt att se hur man *a priori* skulle kunna motivera varför människor har ett ansvar gentemot resten av naturen utifrån den framstegstanke som Ferry använder sig av. Detta blir också tydligt när han försöker göra just det:

[...] naturen är vacker när den imiterar konsten. I detta omdöme finns ingen antropocentrism: bara ett *konstaterande* av den naturliga skönhetens mysterium, detta märkliga fenomen varigenom världen, trots att den är objektiv och främmande för oss, på sätt och vis gör sig mera mäskliga än vi hade vågat hoppas på. Naturens harmoni är det ögonblick när kaos blir till ordning, *utan att människan ingriper och framtvingar den*.⁷⁴

Inte heller från idén om att naturen är vacker för att den imiterar konsten, går det att härleda ett mänskligt etiskt ansvar gentemot naturen. Om den grundläggande premissen för en miljöetik skulle vara att naturen är vacker, och därför värd människans beskydd, hamnar vi plötsligt i en form av relativism där godtycke väger över någon form av konsensus i frågan om hur vi bör handla gentemot naturen. Det förefaller också väldigt osannolikt att Ferry verkligen på allvar skulle tro att det existerar universellt giltiga lagar för vad som är estetiskt vackert.

Ferry, i likhet med Szerzynski, definierar djupekologins idealtyp som en romantisk längtan till ett utopiskt därhän. Denna idé kombineras hos djupekologerna med en biosfäriskt egalitär

⁷² Wolfe, Cary, "Old Orders for New: Ecology, Animal Rights and the poverty of Humanism", s. 27 *Diacritics*, vol.28, No.2 (1998)

⁷³ Ferry, *Den nya ekologiska ordningen* (1995), s. 174.

⁷⁴ *Ibid*, s. 178.

syn på naturliga entiteter. Detta yrkande på bevarandet av biologisk mångfald har enligt Ferry en inneboende fara i det att idén kan verka på ett antihumanistiskt och odemokratiskt sätt, som dels ser människan som ett problem på jorden, och i förlängningen juridiskt värdesätter människans liv med andra organismer på samma villkor.

I min analys av Naess, Foreman och Linkola har vi sett att de tre har mycket olika filosofier, trots att de alla tre definierar sig som djupekologer. Därför är Ferrys idealtyp otillräcklig som grund för att kritisera djupekologin för att vara en sorts antihumanism. Vad som är problematiskt hos Ferry är att han gör en bedömning av djupekologin utifrån en tolkning av klassiska djupekologer som Arne Naess och George Sessions, där den grundläggande inställning som Ferry kritiserar inte finns närvarande.

3. Sammanfattning och reflektion

Analysen pekar på att Zimmermans definition av ekoaktivismen, som nämndes i början av uppsatsen, ringar in de tendenser som återfinns i både Foremans och Linkolas förställningar om människans förhållande till naturen. Både Foreman och Linkola använder sig av idéer som innebär ett nedvärderande av mänskligheten till förmån för ekosystemens, biosfärens väl:

[...] the 'how' of taking action remains a central consideration for deep ecologists who recognize the difficulty of moving beyond the dualistic, action-oriented paradigm. The stubbornness of the grip of dualistic thinking is discernible in the tendency on the part of some Earth First! Members to embrace a version of misanthropy, to describe humankind as a cancer that must be excised from the body of the Earth, to adopt a callous attitude toward Third World Peoples (letting them die off would slow the population explosion that eradicates remaining wilderness areas), and to display what at times may be described as a stance of 'eco-machismo'⁷⁵

Linkola, å andra sidan, ställer alla etiska värden, och vetenskaperna så som vi känner dem, under en princip; bevarandet av den biologiska mångfalden i naturen. Alla andra mål är för Linkola underordnade, och ett människoliv definieras instrumentellt utifrån huruvida människor på jorden överlag bidrar till jordens välmående. Foreman går inte lika långt som Linkola, då han å ena sidan ser på mänskligheten som ett virus, ett genetiskt felsteg, men samtidigt ger uttryck för en utopisk vision av ett ekologiskt, fredligt och jämlikt samhälle. Foreman kommer inte heller, i likhet med Naess, med några teoretiska lösningar på befolkningsexplosionen.

De tre olika principer som vägleder Naess (*Self-Realization*), Foreman (*Wilderness*) och Linkola (*Life-guarding*) visar på tre mycket olika tendenser inom det vi kallar djupekologin, och även om det hos både Foreman och Linkola ges uttryck för det Ferry kallar antihumanism, är denna tendens helt frånvarande hos Naess.

Samtidigt finns det en fara i detta att hänvisa till Arne Naess för att motivera varför den djupekologiska filosofin *de facto* inte är antihumanistiskt orienterad, då den ideologiska strukturen i rörelsen inte kan begränsas till Naess egna filosofiska idéer. Den biocentriska jämlikhetstanken som återfinns hos Naess, Foreman och Linkola motiveras av dem på väldigt olika sätt, men vare sig Linkola eller Foreman kan teoretiskt uteslutas från rörelsen om de sympatiserar med de åtta punkterna i det djupekologiska programmet. Bookchins kritik av

---

⁷⁵ <http://www.inebnetwork.org/thinksangha/tsangha/tsj/zimmerman.pdf>, s, 3 (18 Januari 2011).

djupekologin utifrån att ekofascismen är en reell fara i rörelsen, kommer således mycket närmare sanningen än vad Ferry gör i sin kritik.

Den typ av ekofascism som Linkola förespråkar måste tas på allvar av de djupekologiska filosoferna, då hans idéer inte nödvändigtvis kan frikopplas från den djupekologiska rörelsen i de åtta punkterna. Foreman, å andra sidan, nämner i slutordet till *Confessions of an Eco-Warrior* Bookchin som en av sina främsta inspirationskällor, så man kan anta att kritiken som mötte Earth First! under konferensen i New York fått en viss effekt.⁷⁶

Detta eliminerar emellertid inte frågan om huruvida det är potentiellt möjligt för djupekologin att utvecklas till en politiskt antihumanistisk, eko-fascistisk strömning om den fick ett större politiskt inflytande. Man kan anta att detta är en möjlig utveckling om ekofascistiska element får stå oemotsagda i den djupekologiska rörelsen. Politiskt sett är det också en fråga om vilka ideologiska strukturer som genomsyrar de centrala filosofiska begreppen hos djupekologin, som antropocentrism, biologisk jämlikhet etc.

Vi har i jämförelsen mellan Naess, Foreman och Linkola sett att dessa tre inte presenterar en någon gemensam princip för hur en önskvärd ekologisk etik ska se ut. Faktum kvarstår dock att gränserna för den djupekologiska rörelsen aldrig definierats som definitiva. Därför är det inte teoretiskt och strukturellt omöjligt att karaktärisera Foreman och Linkola som djupekologer. Dock använder Naess helt väsensskilda begrepp för att beskriva människans plats i ekosystemet.

---

⁷⁶Foreman, *Confessions* (1991), s. 223.

Referenser

Sessions, George, "The Anthropocentric Detour." *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (Boston och London 1996).

Bookchin, Murray, "Social Ecology versus Deep Ecology" *Philosophical Dialogues – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek, Andrew Brennan (Maryland 1999).

Bodian, Stephan, "Simple in Means, Rich in Ends: An Interview with Arne Naess." *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (Boston och London 1996).

Beckerman, Wilfred, "Sustainable Development and our Obligations to Future Generations." *Fairness and Futurity – Essays on Environmental Sustainability and Social Justice*, ed. Andrew Dobson (Oxford 1999).

Defending the Earth – Debate between Murray Bookchin and Dave Foreman, ed. David Levine (New York och Canada 1991).

R. desJardins, Joseph, *Environmental Ethics – An introduction to Environmental Philosophy* (Canada 2006).

Ferry, Luc, *Den nya ekologiska ordningen*. Svensk översättning av Stefan Jordebrandt (Göteborg 1995).

Foreman, Dave, *Confessions of an Eco-Warrior* (New York 1991).

,- (; Bill, Haywood) *Ecodefense – A Field Guide to Monkeywrenching* (Kalifornien 2002).

Linkola, Pentti, *Can Life Prevail?* Översättning till engelska av Eetu Rautio (Storbritannien 2009).

Matthews, Freya, "Deep Ecology." *A Companion to Environmental Philosophy*, ed. Dale Jamieson (Massachusetts 2001).

Naess, Arne "Beautiful Action: Its Function in the Ecological Crisis" *Ecology of wisdom – writings by Arne Naess*, ed. Alan Drengson och Bill Devall (Berkeley 2008).

,- *Ecology, community and lifestyle – Outline of an Ecosophy* (Cambridge 1989).

,- Naess, "Letter to Dave Foreman, 23 June 1988" *Philosophical Dialogues – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek Andrew Brennan (Maryland 1999).

,- The Deep Ecology 'Eight Points' Revisited. *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (Boston och London 1996).

,- "The Place of Joy in a World of Fact." *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (Boston och London 1996).

, - “The Shallow and the Deep, Long-Range Ecology Movements: A Summary.” *Philosophical Dialouges – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek Andrew Brennan (Maryland 1999).

, - “Intuition, Intrinsic Value, and Deep Ecology.” *Philosophical Dialouges – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek Andrew Brennan (Maryland 1999).

, - “Self-realization: and ecological approach to being in the world.” . *Deep Ecology for the Twenty-First Century*, ed. George Sessions (Boston och London 1996).

, - (; Sessions), “The Deep Ecology Platform.” *Philosophical Dialouges – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek Andrew Brennan (Maryland 1999).

, - Unanswered letter to Murray Bookchin *Philosophical Dialouges – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek Andrew Brennan (Maryland 1999).

, - Note Concerning Murray Bookchin’s Article “Social Ecology versus Deep Ecology.” *Philosophical Dialouges – Arne Naess and the Progress of Ecophilosophy*, ed. Nina Witoszek Andrew Brennan (Maryland 1999).

Szerzynski, Bronislaw, “On Knowing What to Do: Environmentalism and the Modern Problematic.” *Risk, Environment & Modernity – Towards a New Ecology*, ed. Scott Lash, Bronislaw Szerszynski, Brian Wynne (Teesside 1998).

Zimmerman E, Michael, *Deep Ecology, Ecoactivism, and Human Evolution*, <http://www.inebnetwork.org/thinksangha/tsangha/tsj/zimmerman.pdf>. (18 januari 2011).

Wolfe, Cary, “Old Orders for New: Ecology, Animal Rights and the poverty of Humanism” *Diacritics*, vol.28, No.2 (1998).